

Sultan Abdülmecid'in Rumeli Gezisi ve Aşı Uygulamaları

Sultan Abdülmecid's Rumelia Traveland Vaccination Practices

Turhan Ada¹(ID), Aslıhan Coşkun²(ID), Ateş Kara^{2,3}(ID)

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

² Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı, Türkiye Aşı Enstitüsü, Ankara, Türkiye

³ Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

Makale atfı: Ada T, Coşkun A, Kara A. Sultan Abdülmecid'in Rumeli gezisi ve aşı uygulamaları. J Pediatr Inf 2026;20(2):168-173.

*Bu makale, TÜSEB/Türkiye Aşı Enstitüsü tarafından desteklenen "Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Aşı ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi ve Kaynak Dokümanlarının Oluşturulması" adlı proje kapsamında hazırlanmıştır. Proje No: 2022ARGE02-28235.

Giriş

Jeopolitik açıdan dünya coğrafyasının en kritik noktalarına egemen olan Osmanlı Devleti, kozmopolit yapısına rağmen yüzlerce yıl gücünü korumayı başarmış çok uluslu bir devlet niteliğini taşımaktaydı. Bununla birlikte, merkez ile taşra arasında zaman zaman iletişim sorunları yaşanmakta, yönetici elit ile geniş toplum kesimleri arasında sağlıklı bir temas kurulamamaktaydı. Sultan II. Mahmud ile birlikte başlayan memleket gezileri, bu sorunun bir nebze de olsa çözülmesini sağlamış; halk, yaşadığı problemleri bizzat devletin zirvesindeki isme iletme imkânı bulmuştu.

Sultan II. Mahmud, bu bağlamda, halkın problem ve ihtiyaçlarını yerinde tespit etmek ve taleplerini bizzat dinlemek amacıyla 1828-1837 yılları arasında Tekirdağ, Çanakkale, Şumnu, Gemlik, Varna ve İzmit gibi önemli yerleşim birimlerini kapsayan gezilere çıkmış ve kendisinden sonra gelen sultanlara örnek olmuştur (1-4). Kendisini takiben Osmanlı tahtına çıkan iki oğlundan biri olan Abdülaziz, 1867 yılında bir Avrupa seyahatine dahi çıkmıştır (2,5).

Şekil 1. Sultan Abdülmecid (1823-1861)¹.

¹ Portrenin orijinali, Pera Müzesi, Suna-Inan Kıraç Vakfı Koleksiyonu arasında yer almaktadır.

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Turhan Ada

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-mail: tada@yildiz.edu.tr

Geliş Tarihi: 20.05.2026 Kabul Tarihi: 11.06.2026

Çevrim İçi Yayın Tarihi: 01.07.2026

Bu eser CC BY-NC Atıf-GayriTicari Türev Eser Yaratma 4.0 Uluslararası Lisansı kapsamında lisanslanmıştır.

Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, makul talepler doğrultusunda sorumlu yazardan temin edilebilir.

*Telif Hakkı 2026 Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları ve Bağışıklama Derneği. Makale metnine www.cocukenfeksiyon.org web sayfasından ulaşılabilir.

Bu makalede, Sultan II. Mahmud'dan sonra tahta çıkan Abdülmecid'in (Şekil 1), babasından tevarüs ettiği gezi gele- neğinin bir halkası olarak 1846 yılında gerçekleştirdiği Rumeli gezisine ve bu bağlamdaki aşı uygulamalarına odaklanılacaktır. Gezi günlüğü niteliğini taşıyan 32 sayfalık Seyahatname-i Hümayun, konuyla ilgili tek ana kaynaktır (Şekil 2). Gezinin gerçekleştiği 1846 yılında basılmış olması oldukça muhtemel olan bu kaynak, söz konusu nitelikleri dolayısıyla çalışmamız açısından en önemli referans olacaktır.

Gezinin detaylarına geçmeden önce, ilgili tarihlerde Osmanlı Devleti'nde çiçek aşısı uygulamalarına ilişkin güncel duruma kısaca bakalım.

Dr. Edward Jenner'in inekten elde etmiş olduğu çiçek aşısının etkisini ilan etmesinden kısa bir süre sonra, 1801 yılında bu aşının Avrupa'dan getirtilerek İstanbul'da kullanılmaya baş- lanmış olduğu bilinmektedir.

Tanzimat'ın ilan edilmesiyle başlayan girişimler kapsamın- da eğitime başlayan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (1839), Sultan Abdülmecid'in 20 Mayıs 1840 tarihli talimatıyla çocuklara üç- retsiz çiçek aşısı uygulamakla da görevlendirilmiştir.

Bu dönemde aşıların Avrupa'dan getirildiği bilinmektedir. Bununla birlikte, dönemin hekimbaşısı İsmail Paşa tarafından Beşiktaş'tan getirtilen çiçekli ineklerden alınan cerahatten elde edilen serumla hazırlanan aşıların uygulamasına yönelik çalışmaların da yürütüldüğü bilinmektedir.

Şekil 2. Seyahatname-i Hümayun (Orijinal nüsha) (6).

Esere ulaşmamızı sağlayan Türk Tarih Kurumu Başkanı Sn. Prof. Dr. Yüksek Özgen'e teşekkür ediyoruz.

Sultan Abdülmecid'in, 1845 yılında İstanbul'da görüldüğü bildirilen şiddetli çiçek salgınıyla da yakından ilgilendiği kaydedilmiştir. 1846 yılındaki Rumeli seyahatinde kitlesel bir aşı seferberliği düzenlenmesinin arkasındaki en büyük trajedilerden ve tetikleyicilerden biri, bir yıl önce, 1845 yılında İstanbul'da yaşanan çok şiddetli çiçek (variola) salgınıdır. 1845 yılının başlarında İstanbul mahallelerinde sinsi bir şekilde yayılan virüs, kısa sürede büyük bir epidemiyeye dönüşmüştür. Salgını dönemin diğer salgınlarından ayıran ve saray yönetimini alarm durumuna geçiren en önemli etken, hastalığın sosyal sınıf ayrımı gözetmeksizin Sultan Abdülmecid'in ailesine ve saray çevresine kadar ulaşmasıydı. Sarayda yaşanan bebek ve çocuk ölümleri, sultanın bu hastalığa karşı kişisel bir mücadele başlatmasında en önemli dönüm noktası olmuştur.

Bu salgın sırasında, hem hastanelerde yer kalmaması hem de saray çevresinde çocuk ölümlerinin görülmesi üzerine, Sultan Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi yaptırılmıştır. Süreç içerisinde, tıp okuluna ek olarak Vakıf Gureba Hastanesinde ve Üsküdar, Bayezid ile Eyüp'te kurulan aşı istasyonlarında aşılama faaliyetleri sürdürülmüştür. Aşı uygulamalarına nezaret etmek ve aşının muhafazasını sağlamak amacıyla tıp okulunda yetiştirilen aşıcular taşraya gönderilmiştir.

1845 salgını devam ederken, tıp tarihi açısından devrim niteliğinde bir adım atılmıştır. İngiliz elçisinin eşi Lady Montagu'nun 1700'lerin başında İstanbul'da görüp Avrupa'ya tanıttığı geleneksel "çiçekleme" yöntemi (variolasyon) yerine, Edward Jenner'ın geliştirdiği daha güvenli olan modern inek çiçeği aşısı (vaksinasyon) uygulanmaya başlanmıştır.

Ayrıca, Mekteb-i Tıbbiye'nin devreye girmesiyle birlikte Sultan Abdülmecid'in emri doğrultusunda Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin kurucusu ve başhekim Hekimbaşı Abdülhak Adnan Efendi ile ekibi tarafından acil önlemler geliştirilmiştir.

En önemlisi, zorunlu aşı kararı kapsamında İstanbul'da doğan her çocuğun ve daha önce aşılanmamış kişilerin aşılanmasını zorunlu kılan emirler yayımlanmıştır. Mahallelere aşı memurları atanmış, camilerde ve kamusal alanlarda aşının önemi halka anlatılmıştır.

Halkın aşıya karşı çekincelerini (hem dinî kaygılar hem de batıl inançlar nedeniyle) azaltmak amacıyla 1845 salgını sırasında dünyadaki ilk kamu sağlığı teşvik modellerinden biri uygulanmıştır:

- İstanbul'un belirli merkezlerinde ve Mekteb-i Tıbbiye'de halka tamamen ücretsiz aşı yapılmaya başlanmıştır.
- Çocuklarını aşıya getiren yoksul ailelere devlet tarafından nakdî yardımlar ve hediyeler verilerek aşılama oranlarının artırılması hedeflenmiştir.

Rumeli gezisine giden yol: 1845 yılında İstanbul'da verilen bu büyük mücadele ve aşının salgını kontrol altına almada

gösterdiği başarı, Sultan Abdülmecid'e koruyucu hekimliğin gücünü göstermiştir. İstanbul'daki bu acı tecrübenin hemen ardından sultan, 1846'da çıktığı Rumeli gezisinde yanına aşı heyetlerini de alarak koruyucu sağlık hizmetini taşradaki halka da ulaştırma kararı almıştır. Böylece, İstanbul'u etkisi altına alan 1845 yılındaki çiçek salgını, tüm imparatorluğa yayılacak bir aşı seferberliğinin başlamasına zemin hazırlamıştır.

Sultan Abdülmecid'in talimatıyla Hekimbaşı İsmail Efendi tarafından çiçek aşısının faydalarını anlatmak ve aşılamada en uygun yöntemi tanıtmak amacıyla 1846 yılında İstanbul'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane matbaasında bir risale (broşür) bastırılarak taşrada dağıtılması sağlanmıştır. Dört dilde (Türkçe, Ermenice, Rumca ve Yahudi İspanyolcası) basılan ve "Menâfi'ül-Etfal" olarak da bilinen bu eser, Osmanlı Devleti'nde aşı uygulamasının kurumsallaşmasındaki önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir.

Yine bu dönemde, halk arasında aşı aleyhine artan olumsuz yargılar üzerine, 1847 yılında Sultan Abdülmecid'in talimatıyla Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey tarafından çiçek aşısının çiçek hastalığından koruduğu ve aşı uygulamasının şeriat açısından uygun bulunduğu yönünde bir fetva verilmiştir.

Sultan Abdülmecid, aşı hakkındaki olumsuz yargıları bizzat ortadan kaldırmak amacıyla Rumeli gezisi sırasında çocukların kendi huzurunda aşılanmasını istemiştir. Gezi sırasında kendisine Hekimbaşı İsmail Paşa'nın yanı sıra, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin akademik kadrosunda görev yapan hekimlerden Sigmund Spitzer, Constantine Caratheodory ve J. Paleolog da eşlik etmiş; aşılama çalışmalarını bizzat yürütmüşlerdir. Gerekli görülen durumlarda aşı memurları evlere de gönderilerek aileler bilgilendirilmiş, ardından aşı uygulaması için izinleri alınmıştır.

Seyahatin Hazırlık Dönemi

1839 yılında tahta geçen ve vefat ettiği 1861 yılına kadar devleti bilfiil yöneten Sultan Abdülmecid, Osmanlı tahtında bulunduğu süre zarfında 1844, 1846 ve 1850 yıllarında olmak üzere üç kez yurt gezisine çıkmıştır. İlk gezisinde İzmit, Bursa ve Çanakkale şehirlerinde kapsamlı incelemelerde bulunmuş, son gezisinde ise devletin bekası ve güvenliği açısından büyük öneme sahip Adalar Denizi'ni, stratejik açıdan yaşamsal öneme sahip bütün adalarıyla birlikte inceleme imkânı bulmuştur (2).

Sultan Abdülmecid, Rumeli gezisi öncesinde Tanzimat reformlarının uygulanışını yerinde görmek, askerî birlikleri denetlemek ve halkın problemlerini bizzat dinlemek amacıyla geziye çıkmak istediğini bizzat kaleme aldığı 22 Nisan 1846 tarihli resmî yazısıyla (Hatt-ı Hümayun) dile getirmiştir (2,3,6-9). Gezi kararının resmîyet kazanmasının hemen ardından hazırlık süreci başlamıştır. Bu bağlamda, sultanın 14 Şubat 1846 tarihli özel emri (İrade-i Seniye) ile padişahı karşılayacak olan Osmanlı vatandaşlarına ve üst düzey bürokratlara takdim edilmek üzere 3.000 kese sikke darbedilmiş; nişanlar, özel elbiseler (hilatler) ve hediyeler hazırlanmış, bütün bu harcamalar için

Maliye Nezareti'ne talimatlar verilmiştir (2,10). Gezi güzergâhında dağıtılmak üzere ilkin 905 adet hilat dokunmuşsa da bu sayı daha sonra 1169'a yükseltilmiştir. Ayrıca mevcut sikkelere 10.000 kese daha ilave edilmiş yüksek rütbeli bir Avusturya generaline takdim edilmek üzere bir nişan da hazırlanmıştır (2,11,12).

Gezi için İstanbul'da olduğu gibi gezi güzergâhında da hazırlıklar yapılmış; Eflak ve Boğdan beyleri ile Sırp Knezi, padişahla görüşmek ve karşılama programlarını hazırlamak amacıyla bilgi talebinde bulunmuşlardır (2,13). Avusturya da bu girişimler içinde yer almıştır (2,14). Eflak Voyvodası ise İstanbul'a bağlılığını gösterebilmek için İstanbul'daki Kapı Kethüdası aracılığıyla dört sancak ve bir çadır talep etmiş ve bu talebi uygun görülmüştür (2,15).

Bu arada konuyla yakından ilgilenen Sultan Abdülmecid'in girişimleri neticesinde 7 Mayıs 1846 tarihli yeni bir İrade-i Seniye düzenlenmiş ve gezide kullanılmak üzere 400 araba temin edilmiştir (2,16).

Yine Sultan Abdülmecid'in kendisiyle özdeşleşen başarılı öngörülerinin bir yansıması olarak, gezi sırasında İstanbul ile iletişimin aksamaması için gerekli tedbirler alınmış ve 21 Nisan 1846 tarihli İrade-i Seniye ile 8-10 adet posta beygiri temin edilmiştir (2,17).

Gezi Süreci ve Aşı Uygulamaları

Bütün bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra Sultan Abdülmecid, 6 Mayıs 1846 Çarşamba günü Çırağan Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na geçerek Sadrazam, Şeyhülislam, Serasker ve diğer devlet adamlarının iştirak ettiği büyük bir törenle yolculuğa başlamıştır (2,18). Sultanın öncülüğündeki katile aynı gün Ayasofya, Divanyolu, Aksaray ve Yedikule üzerinden Ayastefanos'a (Yeşilköy) geçmiştir (6). Padişahı uğurlayan askerî ve mülki erkân burada katileye veda etmiştir (2,7). Sultan Abdülmecid, aralarında Hariciye Nazırı Reşid Paşa ve Kaptan-ı Derya Tahir Paşa'nın da bulunduğu 500 kişilik gezi kfilesiyle cuma gününe kadar Ayastefanos'ta kalmış, Davutpaşa Kışlası'nda cuma namazını eda etmiş ve ertesi sabah katileyle birlikte tekrar yola çıkmıştır (2,6,18).

9 Mayıs Cumartesi günü hareket eden katile, dört buçuk saatlik bir yolculuktan sonra Büyükçekmece'ye varmıştır. 10 Mayıs Pazar günü Silivri'ye, 11 Mayıs Pazartesi günü Çorlu'ya, 12 Mayıs Salı günü ise Burgaz'a ulaşmıştır. 14 Mayıs Perşembe günü halkın coşkun sevgi gösterileri arasında Edirne'ye gelen padişah, yol boyunca çiçek hastalığı geçirmemiş olanlara çiçek aşısı yaptırmıştır. Bu bağlamda, Haramideresi mevkiinde toplanan ve daha önce çiçek hastalığı geçirmemiş çocukların ebeveynlerine Hekimbaşı tarafından çiçek aşısı hakkında detaylı bilgi verilmiş, daha sonra bütün çocuklar padişahın huzurunda aşılanarak her birine hediyeler verilmiştir. Çiçek hastalığına yakalanmamış 40-50 yaşlarındaki erkekler de aşılanmışlardır (6,8).

Geziye katılan Avusturyalı doktor Spitzer, kaleme aldığı anılarında çocukların ilk kez burada aşılandığını, bu işlemin kafilenin mola verdiği her mevkide tekrarlandığını ve padişahın huzurunda gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Spitzer, anıların da yakalanmaktan kurtulamadığı ve izlerini üzerinde taşımak zorunda kaldığı çiçek hastalığına karşı tebaasını aşılatan sultanın büyük bir mutluluk duyduğunu da kaydetmiştir (2,18).

Yeri gelmişken, sultanın Edirne'de bulunduğu süre zarfında Meriç Nehri ve Enez Limanı'nın ıslahı ile çok sayıda caminin tamiri için önemli ölçüde tahsisat ayrılması yönünde talimat verdiğini belirtelim (6,8).

19 Mayıs Salı gününe kadar Edirne'de kalan Sultan Abdülmecid, 22 Mayıs'ta geldiği Kızanlık'tan 26 Mayıs'ta ayrılmıştır (6). Ertesi gün maiyetiyle birlikte Tırnova'ya giriş yapan sultan, görevlerindeki başarıyla tanınan üst düzey memurları ve görevlileri rütbe ve nişanlarla taltif etmiştir (3,6,8). Ayrıca şehirdeki çocukları aşılatmış, nadir hastalıkları olan kişilerin dahi kendi huzurunda doktor muayenesinden geçmesini sağlamış ve halka hediyeler dağıttırıştır (3,6,19).

2 Haziran'da Rusçuk şehrine geçen Sultan Abdülmecid, 6 Haziran'a kadar emrine tahsis edilen konakta ikamet etmiş, şerefine şenlikler ve gösteriler düzenlenen şehirde Eflak ve Boğdan beylerini kabul etmiştir. Padişahın Rusçuk ziyareti oldukça hareketli geçmiştir. Ülkelerini temsilen şehre gelen ve nişan ve hediyelerle taltif edilen Rus Generali Grayev ve Avusturya Generali Dohs, getirdikleri mektupları burada padişaha arz etmişlerdir. 4 Haziran Perşembe günü Eflak ve Boğdan beylerinin de iştirak ettiği tiyatro vb. gösterilerle Rusçuk halkı memnun edilmiş, coşkulu kutlamalar gerçekleştirilmiştir. 5 Haziran Cuma ve 6 Haziran Cumartesi günleri ise daha çok dinî törenler ile askerî ve mülki erkânın taltifi dikkat çekmiştir. Gezi güzergâhında sürekli olarak yapıldığı gibi Rusçuk'ta da hekimbaşı ve diğer hekimler, sultanın huzurunda dinî mensubiyetlerine bakılmaksızın çok sayıda çocuğu aşılamışlardır (3,6).

Beş saatlik uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra 6 Haziran akşamı halkın büyük sevgi tezahürleri arasında Silistre'ye varan padişah, ikameti için hazırlanan konağa giderken şehrin müdürü, naibi, müftüsü ve diğer ileri gelenleri tarafından karşılanmıştır. 7 Haziran Pazar gününü Silistre'de dinlenerek geçiren padişah, Tuna Nehri'ne bakan bir kasırdaki şehrin yöneticilerini ve ileri gelenlerini rütbe ve nişanlarda taltif etmiş, şehirde ve şehirle özdeşleşen tarihi kalede incelemelerde bulunmuş ve gezi güzergâhındaki bütün mevkilerde olduğu gibi Silistre'deki çocukları da aşılatmıştır (3,6).

O dönemde bir çocuğun aşılama hikâyesi, bugünkünden çok farklı bir lojistik ve toplumsal mücadele gerektirmekteydi. Çiçek aşısı gibi canlı bir aşı, taşıyıcısı olarak çocuklar aracılığıyla "koldan kola" yöntemiyle uygulanmaktaydı.

Bugün aşılar laboratuvarında şırıngalara veya flokanlara dolduruluyor ve soğuk zincirle taşınıyor. Ancak 1845-1846 yıllarında aşı virüsünü (vaksina) canlı tutacak buzdolapları yoktu. Bu yüzden virüsü bir yerden bir yere taşımak için "canlı aşı zirciri" kullanılıyordu.

Süreç nasıl işliyordu? Sağlıklı bir çocuk aşılanıyordu. Yaklaşık bir hafta sonra çocuğun kolunda oluşan aşı yarasındaki (püstül) berrak sıvı, virüsün en aktif olduğu sıvıydı. Doktorlar, henüz aşılanmamış başka bir çocuğu getirip ilk çocuğun kolundaki bu sıvıyı alarak yeni çocuğun koluna zerk ediyorlardı.

Sultan Abdülmecid'in Rumeli seyahatinde aşı heyetinin yanında İstanbul'dan götürülen veya yol üzerindeki köylerden dahil edilen yetim ya da gönüllü ailelerin çocukları bulunuyordu. Bu çocuklar, aşı virüsünü taze tutmak için yol boyunca sırayla koldan kola aşılanarak adeta "yürüyen birer aşı laboratuvarı" görevi görmüşlerdi.

Saray altını ve hediyeler: Çocukların sevinci halk arasında Batı'dan gelen bu yeni aşıya karşı (çocuğun koluna inek sıvısı enjekte edilmesi fikrinden dolayı) ciddi bir korku ve batıl inanç dalgası vardı. Aileler çocuklarını saklıyor, hekimlerden kaçırıyorlardı. Sultan Abdülmecid bu direnci kırmak için bir taktik geliştirdi: Aşılanan her çocuğun yakasına saray tarafından basılmış özel bir aşı madalyonu veya saray altını takılırdı, çocuklara oyuncaklar, yeni kıyafetler ve şekerlemeler dağıtılırdı. Taşrada yoksullukla mücadele eden aileler için bir çocuğun aşılanması, eve hem sağlık hem de ciddi bir maddi destek girmesi demektir. Kısa sürede çocuklar, aşı memurlarının yolunu gözler hâle geldi.

Kayıt altına alınan ilk "aşı karneli" nesil 1845 nizamnamesiyle birlikte Osmanlı'da doğan her çocuğun nüfus kaydına ve mahalle imamının/muhtarının defterine aşı durumu işlenmeye başlanmıştır. Mekteb-i Tıbbiye'den mezun genç hekimler şehir şehir, köy köy gezip çocukların kollarındaki yara izlerini (aşı skarını) kontrol ediyor ve defterlere "Aşılanmıştır, sıhhati yerindedir" notu düşüyorlardı. Eğer çocukta aşı tutmadıysa koldan kola yöntemle yeniden aşılanıyordu.

Bu dönemde çocukların hayatını kurtaran koldan kola yöntemi, tıp ilerledikçe yerini danalardan (buzağılardan) aşı üretilen Telkikhane dönemine bıraktı.

Sultan Abdülmecid, kafilisinin uğradığı ve mola verdiği her lokasyonda devlet adamları ve yöneticilerle karşılıklı fikir alışverişlerinde bulunduğu gibi yerli halkın talepleriyle de bizzat ilgilenmiştir. Bu bağlamda, etnik ve dinsel kimliklerine bakılmaksızın yerli halktan gelen sayısız dilekçe itina ile tasnif edilerek işleme konmuştur. Buna bir örnek olmak üzere, Rusçuk'ta bulunan Reaya Mektebi'ne 17.250 kuruş tahsis edilmiş; Çirmen ve Silistre eyaletleriyle Vidin, Varna ve Tırnova'dan atıye (bahşiş) talebinde bulunan 721 kişiye olumlu cevap verilerek 8.150 kuruş maddi destek sağlanmıştır (2,8,20). Ayrıca çeşitli konularda ihtilafa düşen 25 kişinin dilekçeleri işleme

konularak bağlı oldukları Silistre ve Edirne Müşirlerinin dikkatine sunulmuş, konu ve süreçler itina ile takip edilerek sultana düzenli olarak bilgi arz edilmiştir (2,8,21). Bu bağlamda oluşan güvenlik açıklarının giderilmesi için alınması gereken tedbirler konusunda padişahın son derece hassas davrandığı da gözlemlenmiştir (8).

Gezi müddeti boyunca, istinasız her mevkide çiçek hastalığına karşı çocukların aşılatılmış olması Sultan Abdülmecid'in koruyucu sağlık uygulamalarına ne kadar önem verdiğini ve gezinin maksadına ulaştığını ortaya koymaktadır (3).

Bu ve benzeri etkinliklerin yoğun biçimde sergilendiği Rumeli gezisinin son evresinde, 11 Haziran Perşembe günü Şumnu'yu ziyaret eden padişah, 13 Haziran Cuma günü Varna'ya gelmiştir (6). Varna'da halka tohumluk buğday dağıtılması yönünde talimat vererek çiftçileri memnun etmiştir (3,8).

14 Haziran Pazar günü, emrine tahsis edilen Eser-i Cedid isimli vapurla Karadeniz Boğazı'ndan Haliç'e giren Sultan Abdülmecid 40 günlük gezisini tamamlamıştır (6). Bununla birlikte, gezisinin son anlarında dahi halkının sağlığıyla yakından ilgilenmiş, Boğaz'daki karantina alanından çıkan bir sandalı görür görmez emrindeki vapuru derhal durdurarak karantina uygulaması hakkında bilgi almış ve uygulamanın titizlikle devam etmesi için ilgilileri uyarmıştır (6).

Osmanlı tarihinin en güç evrelerinden birinde sorumluluk üstlenmesine rağmen halkının sorunlarıyla yakından ilgilenen ve aşı uygulaması başta olmak üzere koruyucu sağlık hizmetlerine ciddi önem atfeden Sultan Abdülmecid'i minnet ve şükranla anıyoruz...

Kaynaklar

1. Moltke Hv. *Lettres de marechal de moltke sur l'orient*. Paris: Sandoz et Fischbacher, 1872.
2. Mercan M. Sultan Abdülmecid'in Rumeli gezisi hakkında bazı tespitler. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 2009;(83):87-8.
3. Stephanov D. Sultan Abdülmecid's 1846 tour of Rumelia & trope of love. *J Ottoman Stud* 2014;477:480-86.
4. Kırılı C. *The Struggle over space: Coffeehouses of Ottoman Istanbul (1780-1845)*. Binghampton Üniversitesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, New York, 2000.
5. Danişmend İH. *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972.
6. *Seyahatname-i Hümayun*, TTK Kütüphanesi Yazma Eseler Bölümü, Y/0788, 28394, AII/1025; 2-24.
7. Ahmed Lutfi Efendi. *Vak'anüvis Ahmed Lutfi Efendi tarihi*, C. VI-VIII. Demirel Y. (ed). İstanbul: Tarih Vakfı Yayıncılık, 1999.
8. Keleş E. *Sultan Abdülmecid'in Rumeli Seyahati*. Ankara: Birleşik Dağıtım, 2011.
9. Karahüseyin G. *Sultan Abdülmecid'in Hatt-ı Hümayunları*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
10. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). *İrade Mesail-i Mühimme* (İ. MSM). 88/2499.

11. BOA, İ. MSM. 88/2500.
12. BOA, İ. MSM. 88/2501.
13. BOA, İrade. Hariciye (İ. HR). 33/1526.
14. BOA, İ. HR. 34/1569
15. BOA, İ. HR. 35/1592.
16. BOA, İ. MSM. 88/2507.
17. BOA, İ. MSM. 88/2502.
18. Ahmed Refik (Altınay). Sultan Abdülmecid Han'ın sarayında (Doktor Spitzer'in hatıratı). Tarih-i Osmani encümeni mecmuası teşrin-i evvel 1331 (Ekim 1915); 604.
19. Gerov N. Diaries. Gyurova S. (ed). Sofya: Vuzrozhdenski Putepisi, 1969
20. BOA, Sadaret amedi kalemi defterleri (A. AMD). 2/83.
21. BOA, İ. MSM. 88/2524.